

Özgür ve Demokratik Toplum Düzeyi ile Ekonomik Refah Arasındaki Pozitif Korelasyon

Fırat SAÇMA

Avukat, Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi 2023 yılı Mezunu

I. Giriş

Bir yönetim biçimi olarak demokrasi ve demokrasinin önemli unsurları olan sivil, siyasi ve ekonomik özgürlükler ile ekonomik refah arasındaki ilişki son dönemlerde oldukça önemli bir tartışma konusu olmuştur. Yapılan teorik ve ampirik çalışmalar ile demokrasinin ekonomik refaha etkisi olup olmadığı, etkisi var ise bu etkinin olumlu mu olumsuz mu olduğu bu tartışmaların konusunu oluşturmuştur. Bu tartışmalar kapsamında birtakım yazarlar demokrasi ile ekonomik refah arasında bir ilişkinin olmadığını iddia ederken bazı yazarlar demokrasinin ekonomik refaha olumsuz etkisinin olduğunu ifade etmiş, diğer bazı yazarlar ise demokrasinin ekonomik refah üzerinde olumlu bir etkisinin olduğunu belirtmişlerdir.

Demokrasi ile ekonomik refah arasında herhangi bir ilişkinin bulunmadığını düşünen yaklaşımda demokrasi ile ekonomik büyüme arasında sistematik bir bağlantının aranmasına gerek olmadığı ileri sürülmektedir. Bu yaklaşıma göre ekonomik büyümeye etki eden faktörler incelenirken demokrasiden ziyade spesifik politikalar ve kurumsal düzenlemeler üzerine yoğunlaşılmalıdır. Bu yaklaşıma aynı zamanda “*Şüpheli Yaklaşım*” da denilmektedir.

Demokrasi ile ekonomik refah arasında olumsuz bir ilişki olduğunu savunan yaklaşıma işe “*Çatışma Yaklaşımı*” denilmektedir. Bu yaklaşıma göre otoriter rejimlerde demokrasiye göre yüksek merkezi güçleri sayesinde ekonomiyi daha sağlıklı yönetilebileceği, demokratik rejimlerde ise çıkar gruplarının kendi menfaatleri doğrultusunda hükümetin iktisadi faaliyetler konusundaki kararlılığını azaltabileceğini iddia etmektedirler.

“*Bağdaşma Yaklaşımı*”na göre ise demokrasi ile ekonomik büyüme arasında olumlu bir ilişkinin bulunduğu düşünülmektedir. Demokratik rejimlerle yönetilen ülkelerin sivil, siyasi ve ekonomik özgürlüklerle birlikte güvence ortamı oluşturduğunu, yatırımcıların bu güvenli ortamda daha rahat yatırım yapabildiklerini ve bu sayede üretimin arttığı görülmektedir. Serbest piyasa ve serbest rekabet ortamının bulunduğu ülkelerde girişimcilik artarak ekonomik refaha katkı sunmaktadır.

Gerçekten de ekonomik kalkınmanın üzerinde iktisadi faktörlerle birlikte demokrasi ve özgürlükler gibi iktisadi olmayan unsurların da etkisi bulunmaktadır. Çoğu demokratik rejimlerde ülke ekonomilerinin yüksek olduğu bilinmektedir. Bu nedenle demokrasi ve özgürlükler ekonomik refahı artırmaktadır. Ancak demokrasi ve özgürlükler ekonomik refahı artırırken aynı zamanda ekonomik refah da demokrasiyi geliştirmektedir. Bu makalede öncelikle demokrasi ve özgürlük kavramlarına değinilecek, sonrasında demokrasi ve özgürlüklerin ekonomik refaha olan etkisi incelenecek olup ardından ekonomik büyümenin özgürlükler ve demokrasiye olan etkisi ele alınacaktır.

II. Demokrasi ve Özgürlükler

Demokrasi, tarihsel olarak M.Ö. 5. yüzyıla kadar uzanan ve tarih boyunca çeşitli tanımlar getirilen kadim bir kavramdır. Eski Yunanca kelimeler olan *demos* (halk) ve *kratein* (egemen olmak) ‘den oluşan demokrasi kavramı genel itibariyle halkın kendi kendini yönetmesi olarak tanımlanmaktadır. Ludwig von Mises’a göre demokrasi; “*yönetimin çoğunluk iradesine barışçı bir şekilde uyarlanmasının bir usulünü temin eder*”¹. Friedrich Hayek ise demokrasi için “*insanoğlunun şimdiye kadar keşfetmiş olduğu yegâne barışçıl değişim usulü*”² ifadelerini kullanmıştır. Karl Popper da demokrasiyi “*diktatörlükten kaçınmayı mümkün kılan yönetim şekli*”³ olarak tanımlamıştır. Dahl’a göre ise demokrasi, “*Kolektif ve bağlayıcı kararlar almanın benzersiz bir yöntemi*”⁴dir.

Yaptığı bu tanımlamanın yanında Dahl, demokrasilerde birtakım kurumsal özelliklerin bulunması gerektiğini savunmaktadır. Dahl, bu kurumsal yapıları şu şekilde sıralar; ifade özgürlüğü, oy verme hakkı, örgüt kurma ve bunlara katılma özgürlüğü, değişik haber kaynaklarının varlığı, serbest ve adil seçimler, kamu görevlerine katılma hakkı, siyasal liderlerin seçmen tercihini kazanmak için yarışabilme hakkı, hükümet politikalarını oylara ve diğer tercih belirtilerine dayandırmak için gerekli kurumların bulunması.⁵

Robert Dahl’ın ifade ettiği demokrasinin kurumsal özelliklerinden de yola çıkarak demokrasinin olmazsa olmazı özgürlükler olduğu söylenebilir. Nitekim ancak özgür bireylerden oluşan bir halkın yönetimi ile demokrasi anlam ifade eder. Özgür olmayan halkın seçtiği iktidarın demokrasiye bir faydası dokunamayacaktır. Bu nedenle demokrasi ile birlikte özgürlük kavramına da değinmek önem arz etmektedir.

Özgürlük kavramı, İngilizce’de ‘*liberty*’ kelimesinin karşılığı olup, Latince’de ‘*libertas*’ kökeninden gelmektedir. *Libertas* ise, köle ya da tutsak olmayanları ifade eder. Özgürlük kavramı, tarih boyunca farklı düşünürler ve kültürel dönemler tarafından çeşitli şekillerde ele alınmıştır. Antik Yunan felsefesi, özgürlüğün rasyonel teorik çerçevesinin çizildiği dönemlerden biridir. Platon’dan Hobbes’a kadar pek çok düşünür, özgürlüğü farklı açılardan tanımlamış; Hobbes’e göre özgürlük, genel olarak sınırlandırıcı dış engelin olmaması anlamına gelirken, bireysel özgürlük ise kişinin kapasitesi, fiziksel gücü ve aklının bir şeyi yapmaya yeterli olmasına ek olarak o şeyi yapma iradesinin engellenmemiş olmasıdır.⁶

Özgürlüklerin çeşitli sınıflandırmaları bulunmakla beraber, sivil özgürlükler, siyasi özgürlükler ve ekonomik özgürlükler olarak da sınıflandırılabilir.

Sivil özgürlükler, bireylerin yaşam hakkı, güvenli bir yaşam sürdürme, fiziksel ve ruhsal bütünlük gibi temel hakları garanti altına alır. Bu haklar, bireylerin devlet veya diğer kişiler

¹ Hayek, Friedrich A. (2012), *Hukuk, Yasama ve Özgürlük III. Kitap: Özgür Bir Toplumun Siyasî Düzeni*, Çev. Mehmet Öz (Ankara: Türkiye İş Bankası yayını).

² Hayek, Friedrich A. (2013), *Özgürlüğün Anayasası*, Çev. Y. Z. Çelikkaya (Ankara: BigBang).

³ Popper, Karl R. (1993), “Açık Toplum ve Düşmanlarına Yeniden Bakış”, Çev. Dağı, İ. D (çev.), Yayla, A. (der.), *Sosyal ve Siyasal Teori: Seçme Yazılar* (Ankara: Siyasal Kitabevi).

⁴ Robert DAHL, *Demokrasi ve Eleştirileri*, Çeviren Levent Köker, Yetkin s. 6. (AKTARAN) Bülent YAVUZ, *Çoğulcu Demokrasi Anlayışı ve İnsan Hakları*, s. 1-2.

⁵ Dahl, R. A. [1971] *Polyarchy: Participation and Opposition*, New Haven, CT: Yale University Press’den aktaran Safty, A. [2003] *Democracy and Governance: The Global Advance of Democracy*, Bahçeşehir University Press, İstanbul, 95-6.

⁶ Dönmez/Elmalı: Thomas Hobbes’da Bireysel Hak ve Özgürlükler

tarafından keyfi müdahalelere karşı korunmasını sağlayarak, özgür bir yaşam sürmelerine olanak tanır. Bu bakımdan sivil özgürlüklere din ve vicdan özgürlüğü, ifade özgürlüğü, basın özgürlüğü, haberleşme özgürlüğü, yerleşme ve seyahat özgürlüğü, toplantı ve gösteri yapma özgürlüğü, bilim ve sanat özgürlüğü v.b. örnek olarak gösterilebilir.

Siyasi özgürlükler, bireylerin devletin keyfi müdahalelerinden bağımsız olarak düşüncelerini ifade etme, siyasi faaliyetlerde bulunma, oy verme ve seçilme hakkı gibi hakları içerir. Bu özgürlükler, bireylerin demokratik süreçlere katılımını garanti altına alır ve baskı rejimlerinden korunmalarını sağlar.

Ekonomik özgürlükler ise, bireylerin özgürce mülk edinebilmesi ve bu özel mülkiyetin devlet tarafından korunması, kişilerin iktisadi faaliyetlerinde devlet müdahalesinin olmaması, serbest rekabet ortamının bulunmasıdır.

Sivil, siyasi ve ekonomik özgürlükler genel özgürlüğün bileşenleri olup birbirleri ile etkileşim içerisindedirler. Genel olarak özgürlükler, birbirlerini besleyerek güçlendirir, zaman zaman birbirlerini güvence altına alırlar. Bu nedenle her bir özgürlük diğer özgürlüklerle birlikte var olduğunda anlam kazanır.⁷ Örneğin ifade özgürlüğünün, seçim özgürlüğünün ve seyahat özgürlüğünün olmadığı bir toplumda özgür bir iktisadi faaliyet yürütmek de oldukça zordur. Aynı şekilde ekonomik özgürlüklerin de gelişmediği bir toplumda iktisadi kaynakların devletin kontrolünde olması sivil ve siyasi özgürlüklerin de tehlikeye düşmesine sebep olur. Ekonomik kararların bireyler yerine devlet elinde bulundurulması halinde devletin bireylerin özgürlüklerine müdahale etmesi kaçınılmazdır.⁸ Bu nedenle sivil, siyasal ve ekonomik özgürlüklerin birbirlerinden ayrı var olmaları mümkün değildir.

III. Demokrasi ve Özgürlüklerin Ekonomik Refaha Etkisi

Yukarıda da açıkladığımız üzere demokrasi, ancak özgür bireylerden oluşan bir halkın yönetimi ile anlam ifade edebilir. Giovanni Sartori, demokrasi için "*halk(ın) yönetimi*"nden ziyade, "*özgür halkın yönetimi*" olarak var olabileceğini söyler. Nitekim özgürlük ile demokrasi arasındaki ilişki, birbirini tamamlayan ve destekleyen dinamikler içerir. Özgürlük, bireylerin haklarını ve kişisel alanlarını korurken, demokrasi halkın yönetime katılımını ve iradesini ifade eder. Demokrasi, bireysel özgürlüklerin sağlanmasını ve güçlendirilmesini amaçlarken, özgürlükler de demokratik süreçlerin işleyişini ve çeşitliliği destekler. Bu bağlamda, özgürlük, demokrasi için temel bir değer olarak kabul edilir, çünkü demokratik bir toplumda bireylerin hakları ve özgürlükleri güvence altındadır.

Siyasi ve iktisadi özgürlükler, aynı zamanda güçlü demokratik kurumları da oluşturur. Siyasi özgürlükler; seçim sistemleri, yasama organları, yargı bağımsızlığı, siyasi partiler ve sivil toplum kuruluşları gibi demokratik kurumları ortaya çıkarır. Bu kurumlar, bireylerin katılımını ve temsil yetkisini artırarak demokratik işlemlerin etkinliğini sağlar. Özgürlük ve eşitlik ilkeleri, bu yapıların işleyişinde de temel rol oynar.

⁷ Zeynep HÖBEL: Ekonomik Özgürlükler ve Sosyoekonomik Refah Arasındaki İlişki: Seçilmiş Ülkeler ve Türkiye Örneği Doktora Tezi

⁸ Mustafa Erdoğan: Siyasi Özgürlük ve İktisadi Özgürlük, Özgürlük Araştırmaları Derneği,

Ekonomik özgürlükler ise, toplumda bireylerin mülkiyet hakları, serbest ticaret, girişimcilik ve piyasa ekonomisi gibi unsurları içerir. Bu özgürlükler, demokratik kurumların kurulmasına zemin hazırlar. Ekonomik özgürlükler, bireylerin yaşam standartlarını yükseltirken, demokratik düzenlemeler ve hakların güçlenmesine de katkıda bulunur. Bu süreç, sağlık, eğitim ve genel refah gibi sosyal alanlarda iyileşmelere yol açar ve dolayısıyla daha fazla demokratik yapıların ortaya çıkmasını destekler.

Özgürlüklerin oluşturduğu bu demokratik kurumlar ekonomik refahı geliştirir. Genel olarak demokratik kurumların bulunduğu ülkelerde güven olgusu mevcut olup bu güven ortamı nedeniyle yurt içinden ve yurt dışından yapılan yatırımlar ile ekonomik refah yükselir. Demokratik kurumların hak ve özgürlüklerin temin edilmesi ile bireylerin ve hatta şirketlerin ekonomiye katkıları artarak iktisadi büyüme katkı sağlar.

Yapılan pek çok çalışma ile demokratik kurumların ekonomik refaha olan katkısı ortaya konulmuştur. Bu çalışmalarda genel olarak, demokrasiler, kısa zamanda istikrarlı büyüme, yatırım ve tüketim olanağı sağlamaları ve hayat açısından daha az riskli olması sebebiyle iktisadi refahı olumlu biçimde etkilemektedir. Demokrasilerin ekonomik kriz dönemlerinde daha dayanıklı ve sağlıklı kurumlara sahip olmaları sayesinde krizleri daha kolay atlattıkları nedeniyle de demokrasiler ekonomik refaha olumlu yönde etki ederler.⁹

Örneğin ekonomik özgürlükler, yatırımların daha karlı alanlara kaymasına ve ekonominin daha etkin bir şekilde işlemesine yardımcı olur. Bunun sonucunda ekonomik büyüme de artış gösterir. Özgür ve serbest piyasa ekonomilerine sahip ülkeler, daha yüksek ekonomik büyüme oranlarına ulaşma eğilimindedir. Serbest ticaret, fiyat kontrolleri ve devlet müdahalelerinin azaltılması, özelleştirmeler gibi ekonomik serbestleşme politikaları, yatırım ve üretimi artırarak ekonomik gelişmeye katkı sağlar. Ekonomik özgürlüklerin genişlemesi, piyasaların daha etkin çalışmasına, kaynakların daha verimli dağılımına ve yenilikçiliğin teşvik edilmesine yol açar. Böylece ekonomik büyüme hızlanır.

Ancak ekonomik refahın yükselmesi için yalnızca iktisadi özgürlükler yeterli değildir. İktisadi özgürlüklerin yanında sivil ve siyasi özgürlükler de ekonomik refaha katkı sağlar. Yapılan araştırmalar, sivil özgürlüklerdeki iyileşmelerin ekonomik büyüme oranını doğrudan ve dolaylı olarak artırdığını göstermektedir. Sivil özgürlükler, bireylerin ve firmaların ekonomik faaliyetlerini daha özgür bir şekilde gerçekleştirmelerine imkan tanır. Bu, toplam kaynak verimliliğini artırarak ekonomik büyümeyi destekler. Ayrıca, sivil özgürlükler yatırımların artmasını sağlayarak dolaylı olarak ekonomik büyümeye katkıda bulunur. Daha özgür bir ortam yatırımcıların güvenini artırır. Siyasal özgürlüklerdeki iyileşmeler de büyüme oranını önemli ölçüde artırabilmektedir. Örneğin ifade özgürlüğü, insanların fikirlerini özgürce paylaşabilmesini ve tartışabilmesini sağlar. Bu sayede yeni fikirlerin ve inovasyonların ortaya çıkması mümkün olur. İfade özgürlüğü aynı zamanda hükümetlerin de hesap verebilir olmasını destekler. Hesap verebilirlik ise yolsuzluğun kontrolünü ve kurumsal kalitenin artmasını sağlar. Tüm bunlar, uzun vadede ekonomik büyümeyi pozitif yönde etkiler.¹⁰

⁹ İbrahim CEVİZLİ: Demokrasi ve Ekonomik Gelişme İlişkisi

¹⁰ Gönenç GÜRKAYNAK: Refahın İfade Özgürlüğü Vasıtasıyla Ençoklaştırılması: İnsan Hakları ve İnovasyon Arasındaki İlişki

Siyasi özgürlükler, bireylerin ve grupların örgütlenme ve katılım haklarını güvence altına alarak, toplumda inovasyon ve girişimciliği teşvik eder. Bu durum, ekonomik büyümeyi sağlamak için gereken esnekliği ve yaratıcılığı artırır. Ayrıca, ekonomik özgürlüklerle birlikte önemli olan hükümetin müdahale düzeyinin düşmesi, piyasa dinamiklerinin daha sağlıklı işlemesine olanak tanır ve böylece ticaret engellerinin azalması, özelleştirmelerin artması gibi gelişmelerle sonuçlanır. Barro'nun çalışmasında da belirtildiği gibi, belirli seviyelerdeki siyasi özgürlükler, ekonomik büyümeyi olumlu yönde etkileyebilir. Filipinlerdeki Markos hükümetinin, Avrupadaki eski bazı devletlerin, Latin Amerikadaki bazı devletlerin ve Afrikadaki birçok devletin diktatörleri, sahip olduğu gücü devletin refahını çalmak ve üretken olmayan alanlarda yatırım yapmak için kullandığından, bu tür otokrasi yönetimleri ekonomik büyümeye olumsuz etkide bulunmuştur.¹¹

'*Ulusların Düşüşü: Güç, Zenginlik ve Yoksulluğun Kökenleri*' kitabıyla Nobel Ekonomi ödülü alan Acemoğlu ve Robinson demokrasinin ekonomik büyümeye olumlu katkısı olduğunu ifade etmektedirler. Onlara göre, demokrasi, bireylerin ekonomik fırsatlar elde etmesini, girişimciliği teşvik etmesini ve daha iyi kurumsal altyapılar oluşturmasını sağlar. Bu durum, yatırım ve üretim gibi ekonomik faaliyetlerin artmasına ve dolayısıyla ekonomik performansın iyileşmesine yol açar. Ayrıca, demokratik sistemlerde kamu kaynaklarının daha verimli kullanılması sağlanır ve bu da ekonomik büyümeyi destekleyen bir faktördür.¹²

Tavares ve Wacziarg ise yaptıkları ampirik çalışmalar ile demokrasinin ekonomik büyüme etkilediğini açıklarlar. Tavares ve Wacziarg'a göre, demokrasinin ekonomiye etkisi çok yönlüdür. Demokratik kurumlar, ekonomik büyümeyi çeşitli kanallar üzerinden etkileyerek beşeri sermaye, fiziksel sermaye ve gelir dağılımı gibi unsurları etkiler. Özellikle, demokratik koşullar altında beşeri sermayenin artırılması ekonomik büyümeye yönelik önemli bir katkıda bulunmaktadır. Ayrıca, demokrasinin sağladığı istikrar ve şeffaflık, yatırımları teşvik ederek ekonomik büyümeyi olumlu yönde etkileyebilir.¹³

Güçlü demokratik kurumların ve özgürlüklerin ekonomik refaha katkı verdiği ülkelere örnek vermek gerekirse Güney Kore, 1980'lerin sonlarında demokrasiye geçiş yaptıktan sonra, ekonomik büyüme ve sosyal refah alanında önemli ilerlemeler kaydetti. Demokrasiye geçiş, halkın siyasi katılımını artırarak, hükümetin hesap verebilirliğini sağladı ve insan haklarının korunmasına yönelik adımlar atılmasına olanak tanıdı. Bu süreç, eğitim ve teknoloji gibi alanlarda yapısal reformları teşvik etti. Ayrıca, dış yatırımları çekerek ekonomik kalkınmayı hızlandırdı ve bu sayede sosyal refah politikaları geliştirilerek, yaşam kalitesi artırıldı.¹⁴

Kanada'da ise demokrasiye geçiş, ülkenin politik yapısını ve ekonomik durumunu olumlu bir şekilde etkiledi. Parlamenter demokrasi ve anayasal monarşi ile yönetilen bir federasyon olarak Kanada, 2001 sonrası ekonomik gerilemeyi durdurmayı başarmış ve bu süreçte refah seviyesini artırmıştır. Demokratik yapı, hukukun üstünlüğü, insan hakları ve serbest piyasa ekonomisi gibi unsurların benimsenmesi, ekonomik büyümeyi destekleyici faktörler

¹¹ Barro, R. J. (1996). *Democracy and Growth*. Journal of Economic Growth, 1(1), 1-27.

¹² Acemoğlu/Robinson: *Why Nations Fail: The Origins of Power, Prosperity, and Poverty*

¹³ Tavares/Wacziarg: "How Democracy Affects Growth"

¹⁴ OECD Ülkeleri: Güney Kore Raporları - OECD Yayınları

olmuştur. Ekonomik istikrar ve sosyal hizmetler, toplumda refahın artmasına katkı sağlamıştır.¹⁵

İsveç'te ise uygulanan demokrasi ve özgürlükler, ekonomik refahı pek çok açıdan olumlu yönde etkilemiştir. Refah devleti uygulamaları ve güçlü yerel yönetimlerin varlığı, kamu hizmetlerinin etkinliğini artırmış ve sosyoekonomik eşitsizlikleri azaltmıştır. Ayrıca, özgürlüklerin teşvik edilmesi, bireylerin girişimcilik potansiyelini artırmış ve ekonomik büyümenin önünü açmıştır. Neo-liberal politikalarla birlikte, ekonomik özgürlüklerin artışı bazı durumlarda sosyoekonomik refahı güçlendirmiştir. İsveç'teki sivil toplum kuruluşları da sosyal uyum ve dayanışmayı destekleyerek ekonomik refaha katkıda bulunmuşlardır.¹⁶

Türkiye'ye bakıldığında ise belli dönemlerde demokrasi ve özgürlüklerin gelişmesiyle ekonomik refahın büyüdüğü görülmüştür. Türkiye, 1946-1950 yıllarında çok partili hayata geçiş sürecinde demokratik, siyasi bir istikrar sağlamış ve dünyada demokratik ülkeler arasında yer almıştır. Bu demokratikleşme süreci ile birlikte enflasyon oranı 1946 yılında % 104'lerden %10,2'lere düşmüş, dahası demokratik konsolidasyonun oluşması ile bu oran ilerleyen yıllarda %6.2'ye gerilemiş hatta 1952 yılındaki enflasyon oranı %1'leri inmiştir. Büyüme oranı açısından ise Türkiye 1945'lerde %-15.4 olan büyüme oranını çok partili hayata geçiş sürecinden sonra 1946'da %31.9'a çıkartmış ve sonrasında 1950'de %9.4, 1951'de %12.8 ve 1952'de %11.9 olmuştur. Sonraki yıllarda Türkiye'de demokratikleşme sürecinde belli dönemlerde yaşanan askeri darbeler ile siyasi ve ekonomik özgürlüklerin kısıtlanması hali ekonomik refaha olumsuz yönde etkisi olmuştur.¹⁷

1980'de Turgut Özal liderliğinde ise gerçekleştirilen ekonomik reformlar, serbestleştirme politikaları ve dışa açılma ile ekonomi hızla büyümüştür. Özelleştirme hareketleri ve liberal politikalar öne çıkmıştır. Özal döneminde Türkiye'de özgürlükler, bireysel hak ve ekonomik refah açısından büyük bir dönüşüm yaşadı. Bu dönemde devlet, bireysel hak ve özgürlüklerin önünü açarak ekonomik teşebbüs hürriyetini teşvik etti. Özal, ekonomik özgürlüğü düşünce ve ifade özgürlüğü ile birlikte ele alarak, bu alanlarda sağlanan özgürlüklerin ekonomik büyümeye katkı sağladığını savundu. Özgürlüklerin artması, girişimciliği ve yenilikçiliği teşvik ederken, dolaylı olarak ekonomik refahı da artırdı.¹⁸

AK Parti'nin iktidarı döneminde, özellikle 2002-2013 yılları arasında uygulanan liberal ekonomi politikaları, ekonomik refahın artmasına ve halkın özgürlüklerinin genişlemesine katkıda bulundu. Bu yıllar, Türkiye'nin ekonomik büyüme dönemlerinden biri olarak değerlendirilmekte ve bu süreçte uygulanan ekonomi politikalarının başarılı olduğu genel olarak kabul edilmektedir. İktidarın bu döneminde, IMF ile işbirliği içerisinde yapısal reformlar uygulanmış ve ekonomik istikrar sağlanmıştır. Liberal ekonomi politikalarını yürütmeyi hedefleyen AK Parti iktidarı, AB ile üyelik müzakereleri kapsamında AB'ne uyum sağlamak amacıyla demokratikleşme ile hak ve özgürlükler konusunda önemli adımlar atmıştır. Bu demokratikleşme ile birlikte serbest piyasa ekonomisi benimsenmiş ve bu sayede ülke ekonomisinde olumlu gelişmeler yaşanmıştır.¹⁹

¹⁵ OECD Ülkeleri: Kanada Raporları – OECD Yayınları

¹⁶ OECD Ülkeleri: İsveç Raporları – OECD Yayınları

¹⁷ İbrahim CEVİZLİ: Demokrasi ve Ekonomik Gelişme İlişkisi

¹⁸ Duman, A. (2010). "Özal Dönemi Ekonomik Reformlarının Bireysel Özgürlüklere Etkisi." Hacettepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 28(3), 55-72.

¹⁹ Ayşe Hilal Sayan Koytak: Türkiye'de Sosyal Yardım ve Sosyal Politikadaki Dönüşüm: Ak Parti Modeli

Türkiye’de demokratik kurumların zayıfladığı dönemlerde ekonomik refah da gerilemiştir. Özellikle askeri darbelerin yaşandığı dönemlerde ve 2013 yılında yaşanan “Gezi Parkı Olayları”nda iktidarın oluşturduğu antidemokratik ortam ile hak ve özgürlüklere yapılan müdahaleler sonucunda ülke ekonomisi olumsuz etkilenmiştir.²⁰

Ekonomik Kalkınmanın Demokrasiye ve Özgürlüklere Etkisi

Özgür ve demokratik toplum düzeyi arttıkça ekonomik refahın da arttığı yapılan ampirik çalışmalarda gözlemlenmiştir. Bununla birlikte demokrasi ve ekonomik refah arasındaki ilişki tek taraflı olmayıp iktisadi büyümenin oluşturduğu refah ortamında da özgürlükler ve demokrasi gelişmektedir. Örneğin Muller’e göre iktisadi kalkınma ile tarım sektöründen sanayi sektörüne doğru iş gücü akışı sağlanmakta, bununla beraber şehirlerde orta sınıfın büyüklüğü artmaktadır. Şehirlerde orta sınıfın yükselişi ile birlikte demokrasi güçlenmektedir. Yükselen orta sınıfın çıkarlarını seçim politikası yoluyla sağlamaya çalışması demokrasiyi de geliştirmiştir. Nitekim çoğu ülkede demokrasinin en büyük destekçileri orta sınıflar olmuştur.²¹

Ekonomik refah düzeyinin yükselmesi, piyasa koşullarının iyileşmesi ve kültür düzeyinin artmasını sağlarken kültür düzeyinin artması ile de eğitim seviyesi yükselmektedir. Kültür düzeyi ve eğitim seviyesi yükselirken demokratikleşme düzeyi de artmaktadır. Okur-yazarlığın ve eğitimin yaygınlaşması ile daha olgun ve bilgili seçmenler yetişmektedir. Lipset, iktisadi büyümenin eğitimi yükselteceğini ve bu sayede demokrasinin gelişeceğini ifade eder. Lipset’e göre iktisadi kalkınma, okur-yazarlık ve eğitim seviyesini artırarak bakış açıları genişlemiş toleranslı insanlar yetişeceğinden radikal doktrinleri benimsemekten kaçınacaklardır. Böylece demokratikleşme düzeyi de artacaktır.²²

Olk, ekonomik büyümenin demokrasiye dolaylı olarak olumlu yönde etki ettiğini söylemektedir. İstikrarlı büyümede önemli rol üstlenen tasarruf ve yatırımlar toplumda değişimin yaşanmasına ve nihayetinde demokrasinin kurulmasına yol açmaktadır. Yaşanan bu değişim sivil, siyasi ve ekonomik hak ve özgürlüklerin güvenceye alındığı kurumsal nitelikteki gelişimle ortaya çıkmaktadır. Teknolojik gelişmeler ve verimliliğin artması ile toplum değişim göstererek demokratik kurumların daha da güçlendiği görülmektedir. Olk’a göre demokrasi, zengin ülkelerde hayatını daha kolay idame ettirmesi nedeniyle bu ülkeler demokratikleşmektedir.

Ekonomik gelişimin demokrasiyi geliştirdiği ülkelerden olan Japonya ve 16 Batı ülkesinin 1820 ve 1980 yılları arasında toplam üretiminin 60 kat, kişi başına düşen ürün miktarının 13 kat ve nüfusun 4 kat arttığı ve bu ülkelerde demokrasinin ve özgürlüklerin hızla yayıldığı, bu ülkeleri incelemeye alan Angus Maddison tarafından belirtilmiştir.²³

Ekonomik refah düzeyi yüksek olan ülkelerde, bireyin temel hak ve özgürlüklerine önem verildiği, bu hak ve özgürlüklerin güçlü demokratik kurumlarla güvence altına alındığı görülmektedir. Halkın refah seviyesi yükselirken bireyi yaşamın merkezine alan temel hak

²⁰ İbrahim CEVİZLİ: Demokrasi ve Ekonomik Gelişme İlişkisi

²¹ Şaduman YILDIZ: İktisadi Büyümenin Demokratikleşme Üzerindeki Etkileri

²² İbrahim CEVİZLİ: Demokrasi ve Ekonomik Gelişme İlişkisi

²³ BEŞKAYA/MANAN: Demokrasi ile Ekonomik Büyüme-Kalkınma Arasındaki İlişki ve Türkiye Üzerine Bir Değerlendirme

ve özgürlüklerin korunduğu demokrasi yönetimi önem kazanmaktadır. Bu nedenle iktisadi kalkınma düzeyinin yükselmesi sayesinde demokrasi gelişmektedir.²⁴

IV. Sonuç

Özgür ve demokratik toplum düzeyi ile ekonomik refah arasında pozitif bir korelasyon olduğu yapılan pek çok ampirik çalışmalarda ortaya konulmuştur. Sivil, siyasi ve ekonomik özgürlüklerin güvence altına alındığı güçlü demokratik kurumların varlığı ile ekonomik kalkınmanın sağlandığı pek çok ülke bulunmaktadır. Dünyada demokrasi ile yönetilen ve bireysel hak ve özgürlüklerin güvence altına alındığı pek çok ülkenin ekonomik refah düzeyinin yüksek olduğu görülmektedir. Türkiye’de ise demokrasi düzeyinin yükseldiği kısa süreli dönemlerde ekonomik refah artmış ancak askeri darbeler ile bireysel hak ve özgürlüklerin tehlikeye düşmesi nedeniyle demokratik kurumların istikrar kazanamamasından dolayı iktisadi kalkınmada devamlılık sağlanamamıştır.

Özgür ve demokratik toplum düzeyi arasındaki ilişki tek yönlü olmayıp ekonomik büyüme ile de özgürlüklerin ve demokrasinin geliştiği görülmektedir. Diğer bir anlatımla; özgür ve demokratik toplum düzeyi yükseldikçe ekonomik refah artar. Aynı zamanda ekonomik büyüme arttıkça da sivil, siyasi ve ekonomik hak ve özgürlükler ile demokrasi gelişir. Sonuç olarak refah için özgürlük gerekli iken, aynı zamanda özgürlük için de refah gereklidir.

V. Kaynakça

ACEMOĞLU/ROBİNSON: Why Nations Fail: The Origins of Power, Prosperity, and Poverty

Ayşe Hilal Sayan Koçak: Türkiye’de Sosyal Yardım ve Sosyal Politikadaki Dönüşüm: Ak Parti Modeli

ARSLAN/DOĞAN: Demokrasi ve Ekonomik Büyüme

BARIŞ/ERDOĞMUŞ: 21. Yüzyılda Demokrasi ve Ekonomik Büyüme İlişkisi: Bir Literatür İncelemesi

Barro, R. J. (1996). *Democracy and Growth*. Journal of Economic Growth

BEŞKAYA/MANAN: Demokrasi ile Ekonomik Büyüme-Kalkınma Arasındaki İlişki ve Türkiye Üzerine Bir Değerlendirme

Cabir ÇELİK/ Sinem ÇELİK/ Sinan YILDIRIM: Demokrasi ve Ekonomik Büyüme Arasındaki İlişki: Balkan Ülkeleri Üzerine Ekonometrik Bir Analiz

Dahl, R. A. [1971] *Polyarchy: Participation and Opposition*, New Haven, CT: Yale University Press’den aktaran Safty, A. [2003] *Democracy and Governance: The Global Advance of Democracy*

²⁴ BEŞKAYA/MANAN: Demokrasi ile Ekonomik Büyüme-Kalkınma Arasındaki İlişki ve Türkiye Üzerine Bir Değerlendirme

Dönmez/Elmalı: Thomas Hobbes'da Bireysel Hak ve Özgürlükler

Duman, A. (2010). "Özal Dönemi Ekonomik Reformlarının Bireysel Özgürlüklere Etkisi." Hacettepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi

Dr. Mustafa Tevfik KARTAL: Kitap İncelemesi, Ulusların Düşüşü: Güç, Zenginlik ve Yoksulluğun Kökenleri

Gönenç GÜRKAYNAK: Refahın İfade Özgürlüğü Vasıtasıyla Ençoklaştırılması: İnsan Hakları ve İnovasyon Arasındaki İlişki

İbrahim CEVİZLİ: Demokrasi ve Ekonomik Gelişme İlişkisi

Hayek, Friedrich A. (2012), *Hukuk, Yasama ve Özgürlük III. Kitap: Özgür Bir Toplumun Siyasî Düzeni*, Çev. Mehmet Öz (Ankara: Türkiye İş Bankası yayını).

Hayek, Friedrich A. (2013), *Özgürlüğün Anayasası*, Çev. Y. Z. Çelikkaya (Ankara: BigBang).

Mustafa ACAR: Serbest Ticaret, Ekonomik Özgürlükler ve Refah

Mustafa Erdoğan: Siyasi Özgürlük ve İktisadi Özgürlük, Özgürlük Araştırmaları Derneği

Popper, Karl R. (1993), "Açık Toplum ve Düşmanlarına Yeniden Bakış", Çev. Dağı, İ. D (çev.), Yayla, A. (der.), *Sosyal ve Siyasal Teori: Seçme Yazılar* (Ankara: Siyasal Kitabevi).

Prof. Dr. Hülya KİRMANOĞLU: Amartya Sen'in Özgürlük ve Kalkınma Üzerine Düşüncelerine Bir Bakış

Robert DAHL, Demokrasi ve Eleştirileri, Çeviren Levent Köker, Yetkin s. 6. (AKTARAN) Bülent YAVUZ, Çoğulcu Demokrasi Anlayışı ve İnsan Haklar

Şaduman YILDIZ: İktisadi Büyümenin Demokratikleşme Üzerindeki Etkileri

ŞEN/DOĞU: Ne Kadar Özgürlük O Kadar Refah Mı? İki Endeksten Çıkarımlar

Yrd. Do. Dr. Mehmet Okan TAŞAR: Ekonomik Özgürlük Kavramı ve Türkiye'de Ekonomik Özgürlüklerin Gelişimi

Tavares/Wacziarg: "How Democracy Affects Growth

Zeynep HÖBEL: Ekonomik Özgürlükler ve Sosyoekonomik Refah Arasındaki İlişki: Seçilmiş Ülkeler ve Türkiye Örneği Doktora Tezi